

Robert Wiliam Seton-Watson, používal pseudonym Scotus Viator, čo v preklade znamená škótsky pútnik. Od neho starší Björnstjerne Björnson, nórsky spisovateľ, nositeľ Nobelovej ceny za literatúru a Ernest Denis, francúzsky historik, profesor na parížskej Sorbone, to boli traja najväčší zahraniční obrancovia Slovákov v období maďarizácie v Uhorsku.

Škótsky pútnik

Narodil sa 20. augusta 1879 v Londýne. Vyštudoval modernú históriu na univerzite v Oxforde. Pochádzal z bohatej škótskej rodiny, čo mu umožnilo ďalej študovať európsku históriu na univerzitách v Berlíne, Paríži a Viedni. Ovládal niekoľko rečí a vedel čítať aj slovenské a české texty. Spočiatku obdivovateľ Lajosa Kossutha, neskôr veľký kritik maďarskej vlády a jej nehumánných praktík, ktoré uplatňovala na nemaďarských národnostiach.

Za pobytu v Budapešti získal o Uhorsku dojem, že je to slobodná krajina s modernými zákonmi a Maďari národ tolerantný, dodržiavajúci národnostný zákon z roku 1868. V roku 1906 sa zoznámil s Antonom Štefánkom, študentom filozofie a histórie, ktorý mu pravdivo vysvetlil postavenie Slovákov v Uhorsku. Spočiatku tomu nechcel veriť a požadoval na všetko dokumenty. Aby sa o tom presvedčil, pricestoval v roku 1907 prvýkrát na Slovensko.

„Maďari utajujú predou mnou pravdu...celý rok som sa dal vodiť za nos“ takto sa neskôr vyjadril, keď spoznal skutočnú pravdu o postavení nemaďarských národností. Keď sa postavil na obranu Slovákov B. Björnson, gróf Apponyi konštatoval, že je to stavec. Apponyho podporilo osemsto maďarských inteligentov. Ale keď oboznámil západnú Európu Seton-Watson s utláčaním Slovákov, o pomadžarovani škôl, o tragédii v Černovej, o korupcii a machináciách pri parlamentných voľbách, to už nemohli zapierať.

Jeho kniha *Národnostná otázka v Uhorsku* priniesla západnému svetu skutočný pohľad na maďarský postoj k Slovákom a ostatným národom žijúcim v Uhorsku. Sám sa vyjadril, že „túto knihu som napísal bez najmenšieho pocitu nenávisťi k Uhorsku“. Po jej vydaní sa stal pre Maďarov ich zaujatým nepriateľom, útočili na neho v rôznych zahraničných časopisoch a považovali ho za plateného agenta. Zo všetkých maďarských priateľov mu zostalo len niekoľko.

Honorár z vydanej knihy venoval na štipendiá pre slovenských študentov protestantskej teológie na univerzite v Edinburgu. Boli medzi nimi aj Martin Rázus a Vladimír Roy, budúci slovenskí básnici.

Seton-Watson získal na Slovensku veľa dobrých priateľov. Spoznal M. R. Štefánika, ktorého považoval za mimoriadnu osobnosť. Obdivoval húževnatého zástancu slovenského národa Andreja Hlinku. Súhlasil s jeho názorom na autonómiu Slovenska, ale nie s odtrhnutím od Čiech.

Začiatkom mája roku 1919 sa zúčastnil na pohrebe M. R. Štefánika. Od 18. mája absolvoval týždenný výlet po Slovensku. Pri tejto príležitosti prišiel na vlastnú žiadosť aj do nášho mesta, do Prievidze, v sprievode nitrianskeho župana Ľudovíta Okánika. Dôvod jeho návštevy bol ten, že chcel na vlastné oči vidieť mesto, kde sa odohrali „*také chýrne voľby*“. Nebola to oficiálna návšteva, niekoľko dní bol ubytovaný v dome pána Breštenského.

<i>Ľudovít Okánik zupa</i>	<i>Seton</i>	21/	19
<i>R.W. Seton-Watson</i>	<i>Anton, Abornaty Scott</i>	21/v.	19.
<i>Dr. Jan Novák</i>	<i>Prievidza</i>	21/v.	19

Zápis v knihe návštev Bojnického zámku z 21. mája 1919, kde bol Seton-Watson v sprievode Ľ. Okánika a Dr. J. Nováka.

V roku 1911 vyšla v angličtine a o rok neskôr v nemčine jeho kniha *Korupcia a reformy v Uhorsku*. Na troch stranách sú v nej opísané tie chýrne Prievidzské voľby. Kniha bola zhabaná a Prievidžania sa o tom, že sa meno ich mesta dostalo do sveta, dozvedeli len vďaka tomu, že Ľudovít Okánik vtedy ešte skalický farár a prievidzský notár Dr. Haitsch priniesli tých pár stránok z knihy do Prievidze.

O Slovensko sa Seton-Watson zaujímal aj po vzniku 1. ČSR. V roku 1924 vydal knihu *Nové Slovensko*, ktorá bola v Čechách negatívne prijatá. Kriticky v nej opísal postavenie Slovenska v ČSR. V roku 1931 vydal knihu *Slovensko kedysi a teraz*. Ale mal podmienku, aby do nej prispeli „*tí najpovolanejší zástupcovia Slovákov bez ohľadu na to, v akej sú strane a kde to bude možné, tak i nestraníci. Cudzia verejná mienka chce vedieť, nie čo si Česi myslia o novom stave, ale čo si myslia sami Slováci.*“

V liste z 24. mája 1937 Národnej rade československej napísal: „*...až do konca života ostanem oddaný veciam Slovákov...*“ Jeho silný vzťah k Slovensku sa prejavil aj v tom, že si vo vlastnom dome v Londýne zariadil slovenskú izbu a mal veľmi rád slovenské umenie.

Na tridsiate výročie černovskej tragédie v roku 1937 mu v Ružomberku z vďačnosti odhalili bustu a pamätnú tabuľu z dielne akademického sochára Vojtecha Ihrického. Po roku ju odstránili, vraj sa v Setonovi-Watsonovi sklamaní.

Nastolený režim po roku 1948 v strednej Európe bol pre neho veľkým sklamaním. Mnoho jeho slovenských priateľov emigrovalo alebo boli uväznení. Na meno Setona-Watsona sa na Slovensku muselo zabudnúť, ešte v roku 1961 boli jeho diela „na indexe“. Napriek cenzúre dostal v roku 1951 list zo Slovenska, od jemu neznámeho mladého Slováka, v ktorom ho ubezpečuje o „úprimnej vďačnosti, zaviazanosti a úcte voči Vám“.

Vo svojom posolstve odkazuje Slovákom : „*Dorastajúce pokolenie požíva ako vec samozrejmu, mnohé výsady a príležitosti, ktoré ich otcom a starým otcom boli odopreté. Nech zachovávajú si v láske tých, ktorí v temných časoch prikladali na vatru národného povedomia, tým, že vyvinú v plnej miere svoju slovenskú osobnosť.*“

Slovenský básnik Tichomír Milkin mu vyjadril svoj obdiv veršom:

*My od brata ťa radšej máme,
veď tvoj vtíp naše jarmo láme,
a nás si voľnosť vážiť naučil.*

Zviditeľnením volebných priestupkov pomad'arčených úradníkov určite prispel k vyriešeniu tohto problému v ťažkej dobe pre slovenský národ. V roku 2009 uplynie 90 rokov od návštevy Setona-Watsona v Prievidzi.

Anna Sabová

Pramene a literatúra:

ŽIRKO, J. Dr.: Hornia Nitra. In : Výstava hornej Nitry 14. – 23. augusta 1931 v Prievidzi. Prievidza : Zostavilo a vydalo predsedníctvo výstavy 1931.

RYCHLÍK, J. a kol.: R. W. Seton-Watson Dokumenty I., Martin : Matica slovenská, 1995. ISBN 80-7090-140-3.

RYCHLÍK, J. a kol.: R. W. Seton-Watson Dokumenty II., Martin : Matica slovenská, 1995. ISBN 80-7090-371-6.

SCOTUS Viator: Národnostná otázka v Uhorsku. Bratislava : SKSI SLOVAKIA PLUS 1994. ISBN 80-88750-07-5.

STANO, J.: Slovenská vďaka R. W. Setonovi-Watsonovi. In : Kultúra, roč. IX., 1937 č.11-12, s. 267-270.

DOBROTKOVÁ, M.: Miloval slovenský národ. In : Národný kalendár 2001. Martin : MS 2000. ISBN 80-7090-587-5.

Dočasný zoznam zastaralej a nevhodnej literatúry. Bratislava : Osveta, 1961.